

«Η ενδοοικογενειακή βία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης - Η οπτική των επαγγελματιών και προτάσεις βελτίωσης των εφαρμοζόμενων πολιτικών»

Σύνοψη Έρευνας

Η ActionAid διεξήγαγε ποιοτική έρευνα για την ενδοοικογενειακή βία, που βασίστηκε σε 38 συνεντεύξεις με επαγγελματίες οι οποίοι δουλεύουν σε σχετικούς φορείς και στη βιβλιογραφία, για να αναδείξει ποια είναι η κατάσταση στην Ελλάδα σε σχέση με τη βία στο σπίτι και να κάνει προτάσεις για βελτίωση. Η έρευνα αυτή δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο 2018. Δείτε ολόκληρο το κείμενό της εδώ:

[http://www.actionaid.gr/media/1957836/Domestic-Violence GR Final 2018-.pdf](http://www.actionaid.gr/media/1957836/Domestic-Violence_GR_Final_2018-.pdf)

Έκταση του προβλήματος της ενδοοικογενειακής βίας

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της γραμμής SOS της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, το διάστημα 2016-2017 δέχτηκε 2.432 που αφορούσαν περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας¹. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με το Χαμόγελο του Παιδιού, το 2017 έγιναν 1.656 τηλεφωνικές καταγγελίες για την κακοποίηση παιδιών στην Ελλάδα². Από αυτές, το μεγαλύτερο μέρος αφορούσαν εγκατάλειψη ή παραμέληση ανηλίκων και σωματική βία εις βάρος τους. Όμως, καθώς δεν υπάρχει κεντρικός μηχανισμός καταγραφής των περιστατικών, είναι πολύ δύσκολο να γνωρίζει κανείς την πραγματική έκταση του προβλήματος και να εξαχθεί ασφαλές συμπέρασμα για το κατά πόσο η κρίση αποτέλεσε αιτία αύξησης της βίας στο σπίτι με βάση τα ποσοτικά δεδομένα.

Πού υπάρχει βία

Δεν φαίνεται να υπάρχει ένα γενικό προφίλ οικογενειών στις οποίες υφίσταται βία. Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι συμφωνούν πως το φαινόμενο απαντάται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, στην επαρχία, στα αστικά κέντρα και σε κάθε πολιτισμικό περιβάλλον.

«Δεν θα έλεγα ότι υπάρχει κάποιο γενικό προφίλ, γιατί έχουμε περιπτώσεις οικογενειών σε καλή οικονομική κατάσταση, σε κακή, υψηλού μορφωτικού επιπέδου, χαμηλότερου, με πολλά παιδιά, με λίγα, με κανένα. Θέλω να πω ότι δεν μπορεί κανείς να εξαγάγει κάποιο συμπέρασμα ότι μια συγκεκριμένη οικογενειακή κατάσταση είναι πιο εύφορο έδαφος για την εκδήλωση της βίας.»

Νομικός

«Η ενδοοικογενειακή βία υπάρχει και στους πλούσιους και στους φτωχούς. Στους πλούσιους είναι πολλές φορές πιο αποκρυπτόμενη. Υπάρχει και στους Έλληνες και στους ξένους. Υπάρχει σε όλα τα στρώματα.»

Νομικός

¹ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων/ΓΓΙΦ (2018). Αποτελέσματα της έρευνας – Σύνοψη πορισμάτων – Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής.

² Χαμόγελο του Παιδιού (2017). Πανελλαδικά στατιστικά στοιχεία, Υποστήριξη Παιδιών μέσω Εθνικής Τηλεφωνικής Γραμμής για τα Παιδιά SOS 1056 – Καταγγελίες

Όμως, οι οικογένειες με πολλαπλούς παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού έρχονται πιο συχνά σε επαφή με τις κοινωνικές υπηρεσίες, γεγονός που διαστρεβλώνει την εικόνα, καθώς με τον τρόπο αυτό υπερεκπροσωπούνται στους αριθμούς καταγραφής των δημόσιων υπηρεσιών. Οι πιο εύπορες οικογένειες έχουν τη δυνατότητα να αναζητήσουν τις υπηρεσίες ιδιωτών κι επομένως το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό. Επιπλέον, ιδιαίτερα επιβαρυμένες εμφανίζονται οι γυναίκες που αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις, είναι για παράδειγμα μετανάστριες ή προσφύγισες.

«Επίσης, πολλοί Έλληνες είναι παντρεμένοι με αλλοδαπές. Την έλλειψη των χαρτιών τους ή ακόμα και τα ίδια τους τα χαρτιά τα χρησιμοποιούν σαν όπλο. Ότι “κοίταξε, αν δεν κάτσεις μαζί μου, σε εκβιάζω ότι θα πάω να σου κόψω την άδεια παραμονής ή θα πάω στην αστυνομία να σε καταδώσω για να σε συλλάβουν και να σε απελάσουν”».
Νομικός

Η βία προς τα παιδιά

Η ελληνική κοινωνία φαίνεται να δικαιολογεί την παιδική κακοποίηση ως μέσο διαπαιδαγώγησης. Παρά την πρόοδο που έχει υπάρξει, «το ξύλο» ακόμα και τώρα αποτελεί μία «νομιμοποιημένη [...] μορφή βίας που είναι “για το καλό σου”», όπως σημειώνει χαρακτηριστικά ένας συνεντευξιαζόμενος νομικός. Παιδαγωγοί και παιδοψυχολόγοι ανέφεραν, επίσης, πως η άποψη ότι η άσκηση σωματικής βίας είναι δικαίωμα των γονέων είναι ακόμα αρκετά διαδεδομένη.

«[...] στην Ελληνική κοινωνία [...] η κακοποίηση ζει και βασιλεύει. Δηλαδή ακόμη και τα χαστουκάκια, οι τιμωρίες. [...] και μπορεί να έχει μαλλιάσει σε πολλές συνεδρίες η γλώσσα σου να λες ότι δεν επιτρέπεται. “Δεν ξέρεις εσύ, δεν ξέρεις, έτσι έχω εγώ μεγαλώσει”. Ναι είναι ακόμη αποδεκτό και είναι αποδεκτό και γενικότερα, δηλαδή όλη η κοινωνία, η κοινωνία το αποδέχεται ακόμη αυτόν τον τρόπο διαπαιδαγώγησης.»
Επαγγελματίας Ψυχικής Υγείας

Σύμφωνα με τη μελέτη του Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, στο 55% των περιπτώσεων δράστες και φροντιστές είναι τα ίδια πρόσωπα, και στην πλειονότητά τους πρόκειται για τη μητέρα και τον πατέρα³. Αντίστοιχα, σύμφωνα με στοιχεία του Χαμόγελου του Παιδιού, όταν ο δράστης είναι ο ένας μόνο γονιός, η βία ήταν δύο φορές πιο πιθανόν να ασκείται από τη μητέρα από ό,τι από τον πατέρα⁴.

Λόγοι που δεν γίνονται καταγγελίες

Επιπλέον, φαίνεται ότι τα περισσότερα περιστατικά βίας δεν έρχονται ποτέ στο φως, αφού δεν καταγγέλλονται στις αρχές, αλλά ούτε αναφέρονται σε εξειδικευμένες οργανώσεις. Είναι χαρακτηριστικό πως παρόλο που ένας στους τέσσερις Έλληνες γνωρίζει κάποια γυναίκα που υφίσταται ενδοοικογενειακή βία στη γειτονιά του, πάνω από οκτώ στους δέκα δεν θεωρούν την ενδοοικογενειακή βία συνηθισμένο πρόβλημα⁵.

³ Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (2013) Κακοποίηση & Παραμέληση των Παιδιών: Γιατί η Επιδημιολογική Επιτήρηση είναι απαραίτητη; BECAN project.

⁴ Χαμόγελο του Παιδιού (2017). Πανελλαδικά στατιστικά στοιχεία, Υποστήριξη Παιδιών μέσω Εθνικής Τηλεφωνικής Γραμμής για τα Παιδιά SOS 1056 – Καταγγελίες

⁵ Eurobarometer,

2016<http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instrument/SPECIAL/surveyKy/2115>

Η έλλειψη καταγγελιών μπορεί να οφείλεται είτε στο γεγονός ότι η ενδοοικογενειακή βία θεωρείται αυστηρά ιδιωτική υπόθεση, είτε γιατί δεν υπάρχει γνώση ως προς τις διαθέσιμες κοινωνικές υπηρεσίες, είτε διότι δεν αναγνωρίζονται όλες οι μορφές βίας ως βία⁶.

Οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες στην έρευνα ανέδειξαν πολλούς λόγους που εξηγούν γιατί δεν γίνονται καταγγελίες από τους ίδιους τους ανθρώπους που υφίστανται βία: ο φόβος, η ντροπή, η ενοχή, η κοινωνική πίεση, οι απειλές, ο οικονομικός ή άλλος εκβιασμός, αλλά και η δύσκολη και αποτρεπτική διαδικασία της καταγγελίας.

«Πολύ συχνά ακούμε να λένε “αυτή τα ήθελε”.»

Νομικός

«Επίσης, υπάρχει απειλή, “Θα σε βρω”, “θα σε σκοτώσω”, “όπου και να ’σαι θα σε βρω”, εκεί στηρίζονται όλοι, όλη η κακοποίηση στηρίζεται στο φόβο.»

Επαγγελματίας Ψυχικής Υγείας

«Καταρχάς δεν είναι καθόλου απλό να πάει μια γυναίκα έτσι απλά σε ένα αστυνομικό τμήμα, να αναφέρει κάτι που είναι προσωπικό της βίωμα και που η ίδια κρίνει και κατακρίνει διαρκώς τον εαυτό της σε όλη αυτή τη διαδικασία της κακοποίησης, για αρκετό διάστημα. Οπότε χωρίς ενδυνάμωση και προεργασία, είναι δύσκολο ξαφνικά να βρεθεί σε ένα αστυνομικό τμήμα και να αφηγείται τη ζωή της, έχοντας και την ανασφάλεια του πώς ακούγεται αυτό που λέει.»

Νομικός

«Γιατί φαντάσου πόσες ενήλικες γυναίκες έχουν κακοποιηθεί και δεν το λένε ποτέ. Πόσο δύσκολο είναι για ένα παιδί που έχει τρομοκρατηθεί που του έχει πει ο άλλος ότι “δε θα σε πιστέψει κανείς” που του έχει πει ότι “θα μπω φυλακή κι εγώ σ’ αγαπάω. Εσύ δε μ’ αγαπάς;”»

Επαγγελματίας ψυχικής υγείας

Όσον αφορά στον περίγυρο που γνωρίζει περιστατικά βίας αλλά δεν προβαίνει σε καταγγελία, οι συνεντευξιαζόμενοι/συνεντευξιαζόμενες ανέφεραν ότι υπάρχει άγνοια για τους τρόπους καταγγελίας, ότι δεν αναγνωρίζουν ότι υπάρχει βία, αλλά και ότι φοβούνται να μην μπλέξουν.

«Ο μέσος άνθρωπος, αν πείσει στην αντίληψή του ένα περιστατικό, πού θα απευθυνθεί; Δε νομίζω ότι είναι ευρέως γνωστό.»

Εκπαιδευτικός

Ενώ ειδικά για την περίπτωση των παιδιών, υπάρχει φόβος ότι η εναλλακτική είναι χειρότερη από αυτό που βιώνει το παιδί μέσα στην οικογένεια.

«Το θέμα είναι στην ελληνική κουλτούρα ακόμα η οικογένεια είναι πολύ ψηλά, θεωρούμε μια κακή οικογένεια όσο κακή και αν είναι καλύτερη από οποιοδήποτε ίδρυμα.»

Εκπαιδευτικός

⁶ Αρτινοπούλου, Β. & Φαρσεδάκης, Ι. (επιστ. υπεύθ.), (2003). Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών. Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα. Αθήνα: ΚΕΘΙ.

Έλλειψη εκπαίδευσης των επαγγελματιών και σωστής εφαρμογής του νόμου

Παρά τις σημαντικές προσπάθειες που γίνονται, το ζήτημα της εκπαίδευσης παραμένει σημαντικό. Η αστυνομία, οι κοινωνικές υπηρεσίες, τα σχολεία και τα νοσοκομεία θα πρέπει να εκπαιδεύουν διαρκώς τα στελέχη τους, ιδίως σε ό,τι αφορά στις νομοθετικές αλλαγές και σε ζητήματα ευαισθητοποίησης γύρω από τα ανθρώπινα δικαιώματα.

«Υπάρχει μια έλλειψη εκπαίδευσης πάρα πολύ σοβαρή [στην αστυνομία] και υπάρχει και μία αντιμετώπιση τύπου ότι βία είναι ό,τι φαίνεται. Δηλαδή πάει μια γυναίκα, ένα παιδί, κάτι που είναι πιο ψυχολογικό ή κάτι που γίνεται μια στο τόσο που δεν έχει εμφανή σημάδια πάνω της συνήθως της λένε, δηλαδή μπορεί και να της πουν ότι “άντε τράβα στον άντρα σου”, αν δεν πάει με κοινωνικό λειτουργό.»
Κοινωνική Λειτουργός/Σύμβουλος

«Γενικά την αστυνομία, ας πούμε, βλέπουμε προβλήματα στην εφαρμογή της νομοθεσίας της ισχύουσας. Δηλαδή το πιο κλασικό είναι πάρα το αυτεπάγγελτο του χαρακτήρα της δίωξης των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής, βλέπουμε ότι δεν καταγράφουν σε όλες τις περιπτώσεις τις καταγγελίες, κάνουν κάποιου είδους συμβιβαστική ας πούμε παρέμβαση, κάποιες φορές αποθαρρύνουν δίνοντας πληροφορίες του τύπου μπορεί να γίνει ψευδής καταμήνυση, λένε τη συνέχεια της διαδικασίας με έναν τρόπο που είναι αποθαρρυντικός.»
Δικηγόρος

Πώς η κρίση επηρέασε τη βία στο σπίτι

Ενώ η οικονομική κρίση δεν οδηγεί άμεσα στην ενδοοικογενειακή βία, έπαιξε, παρόλα αυτά, έναν σημαντικό ρόλο. Κι αυτό διότι από τη μία αύξησε το άγχος μέσα στην οικογένεια και από την άλλη σε ορισμένες οικογένειες ανέτρεψε τους εμπεδωμένους κοινωνικούς ρόλους του άντρα-κουβαλητή και της γυναίκας-νοικοκυράς.

«Τα τελευταία χρόνια να βλέπουμε και τη κρίση ως ένα μεγάλο κομμάτι της βίας που βγάζουν κάποιοι άνθρωποι η οποία είναι αποτέλεσμα της πίεσης που βιώνουν οι ίδιοι. [...] Άνθρωποι που έχουν χάσει τη δουλειά τους, άνθρωποι που δουλεύουν τις ίδιες ώρες και παίρνουν το 1/3 των χρημάτων, όλο αυτό είναι προσωπική ματαίωση.»
Παιδαγωγός

«Όταν οι άντρες δεν μπορούν να είναι κουβαλητές, να είναι χορηγοί, δεν μπορούν να είναι χορηγοί πια διότι η κρίση και άλλοι παράγοντες γενικότεροι, εννοώ εκτός από την κρίση στην Ελλάδα, η κρίση στην οικογένεια τους αποκαθλώνει, έρχονται οι γυναίκες, κάνουν περισσότερα πράγματα, βγάζουν περισσότερα χρήματα, τους λένε ότι δεν σε χρειάζομαι και μπορώ και μόνη μου και όλα αυτά, αποσταθεροποιούνται περισσότερο με τη κρίση.»

Επαγγελματίας Ψυχικής Υγείας

Οι περισσότεροι ειδικοί που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν ιδιαίτερα προσεκτικοί στο να συνδέσουν την ενδοοικογενειακή βία με την οικονομική κρίση, αλλά πιστεύουν πως η οικονομική κρίση ανέδειξε τη βία που ήδη προϋπήρχε.

«Υπάρχουν και δομημένες οικογένειες που παρά την κρίση άντεξαν, υπήρχε επικοινωνία, ήθελαν ή μπορεί να χρειαζόντουσαν απλά μια υποστήριξη για να τα βγάλουν λίγο πέρα. Το ζήτημα είναι ότι η οικογένεια τους είχε βάση. Υπήρχαν άλλες που η κρίση όξυνε περισσότερο προβλήματα και έτσι φάνηκαν περισσότερο οι δυσλειτουργίες της οικογένειας αν θέλεις και σε ένα βαθμό μεγάλωσαν.»
Εκπαιδευτικός

Προτάσεις της ActionAid

ΠΡΟΛΗΨΗ

Δημιουργία κεντρικού μηχανισμού καταγραφής περιστατικών

Οι αρμόδιοι φορείς του δημοσίου σε συνεργασία με τους εξειδικευμένους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών να εργαστούν για τη δημιουργία μηχανισμού καταγραφής των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας, αφού υιοθετήσουν κοινή μεθοδολογία για τη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων.

Δημιουργία υποδιεύθυνσης Έμφυλης και Ενδοοικογενειακής Βίας στην ΕΛ.ΑΣ

Η ΕΛ.ΑΣ. θα πρέπει να συστήσει υποδιεύθυνση Έμφυλης και Ενδοοικογενειακής Βίας, η οποία θα αναλαμβάνει τη διαχείριση και την τήρηση αρχείου καταγραφής ώστε να μη χάνεται κανένα περιστατικό που καταγγέλλεται.

Ενίσχυση της ενημέρωσης του κοινού και εκπαίδευσης των επαγγελματιών που εμπλέκονται στη διαχείριση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας

Οι εμπλεκόμενοι φορείς θα πρέπει να συνεχίσουν και να επεκτείνουν τις εκστρατείες ενημέρωσης του κοινού για το τι είναι η βία και με ποιες μορφές και είδη συναντάται, καθώς και για τους τρόπους που μπορούν να ξεφύγουν από αυτήν οι γυναίκες και τα παιδιά που την υφίστανται.

Οι φορείς που σχετίζονται με την εκπαίδευση θα πρέπει να ενημερώσουν και να εκπαιδεύσουν για τη βία στο σπίτι, τις διακρίσεις, την ισότητα των φύλων και τα ανθρώπινα δικαιώματα τους μαθητές και τους γονείς, καθώς και τους εκπαιδευτικούς για το τι είναι η βία και πώς θα πρέπει να αντιδρούν σε περίπτωση που την αναγνωρίσουν. Παράλληλα, το Υπουργείο Παιδείας θα πρέπει να προσλάβει στα σχολεία ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς που θα διαχειρίζονται τέτοιες περιπτώσεις.

Αντίστοιχα, πρέπει να εκπαιδεύονται όλοι οι υπόλοιποι επαγγελματίες που εμπλέκονται στη διαχείριση περιπτώσεων βίας στο σπίτι και ιδιαίτερα τα στελέχη της ΕΛ.ΑΣ., το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, οι δικαστές, οι εισαγγελείς, οι ψυχολόγοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ

Στήριξη όσων υφίστανται βία

Οι παρεχόμενες υπηρεσίες στους ξενώνες και στα συμβουλευτικά κέντρα του δικτύου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων θα πρέπει να ενισχυθούν για να καταστεί αποτελεσματικότερη η στήριξη των γυναικών που απευθύνονται σε αυτές. Για τις έκτακτες περιπτώσεις, καθίσταται αναγκαία η δημιουργία στεγών προσωρινής φιλοξενίας.